

**Metodické doporučení MPSV č. 1/2010 k postupu orgánů
sociálně-právní ochrany dětí v případech adresného souhlasu
rodiče k osvojení dítěte**

I. Obecně k souhlasu s osvojením dítěte

V souladu s § 67 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, je k osvojení dítěte zásadně třeba **souhlasu zákonného zástupce** osvojovaného dítěte. K osvojení dítěte je dále třeba také **souhlasu nezletilého rodiče**, ačkoliv není zákonným zástupcem dítěte. Jestliže je soudem určeno, že z důvodu splnění podmínek nezájmu o dítě podle § 68 zákona o rodině není k osvojení třeba souhlasu rodiče, je k osvojení dítěte nezbytný **souhlas opatrovníka**, který je osvojovanému dítěti ustanoven v řízení o osvojení (§ 68b zákona o rodině).

Zákon rozlišuje dva druhy souhlasu k osvojení dítěte:

- A) Souhlas k osvojení dítěte ve vztahu k určitým osvojitelům - tzv. adresný souhlas (§ 67 zákona o rodině)
- B) Souhlas k osvojení dítěte bez vztahu k určitým osvojitelům - tzv. blanketový souhlas (§ 68a zákona o rodině)

Na základě § 68a zákona o rodině může dát souhlas k osvojení dítěte bez vztahu k určitým osvojitelům (blanketový souhlas) **pouze rodič, který je zákonným zástupcem osvojovaného dítěte**. Tento rodič je oprávněn udělit rovněž souhlas k osvojení ve vztahu k určitým osvojitelům (adresný souhlas) podle § 67 odst. 1 zákona o rodině.

Poručník jako zákonný zástupce dítěte a nezletilý rodič, který není zákonným zástupcem dítěte, mohou udělit **výhradně adresný souhlas k osvojení ve vztahu k určitým osvojitelům** podle § 67 zákona o rodině, jelikož k udělení blanketového souhlasu k osvojení dítěte bez vztahu k určitým osvojitelům je v souladu se zněním § 68a zákona o rodině oprávněn pouze rodič, který je zákonným zástupcem dítěte.¹

¹ K této otázce viz blíže také výkladové stanovisko Nejvyššího soudu ČR sp.zn. Cpj 228/81 ze dne 10. 5. 1981.

Pokud je dítěti ustanoven opatrovník podle § 68b zákona o rodině, který dává souhlas k osvojení dítěte namísto rodičů, **uděluje tento opatrovník vždy souhlas k osvojení ve vztahu k určitým osvojitelům**, neboť opatrovník dává souhlas k osvojení dítěte v rámci řízení o osvojení, jehož účastníky jsou již konkrétní zájemci o osvojení dítěte, kteří podali k soudu návrh na osvojení dítěte.

Osoba udělující souhlas k osvojení	Adresný souhlas podle § 67 ZR	Blanketový souhlas podle § 68a ZR
Zletilý rodič	ANO	ANO
Nezletilý rodič	ANO	NE
Poručník	ANO	NE
Opatrovník	ANO	NE

II. Požadavky kladené na adresný souhlas k osvojení dítěte

Souhlas rodiče k osvojení dítěte musí splňovat podmínky stanovené vnitrostátními zákony a mezinárodními smlouvami.

1. Požadavky společné pro oba druhy souhlasu k osvojení:

V souladu s čl. 21 písm. a) Úmluvy o právech dítěte (sdělení č. 104/1991 Sb.) musí být souhlas rodiče k osvojení udělen **vědomě** a po takovém projednání, které se ukáže pro tento účel nutným. Podle čl. 5 odst. 4 Evropské úmluvy o osvojení dětí (sdělení č. 132/2000 Sb.m.s.) může matka platně udělit souhlas s osvojením dítěte nejdříve po uplynutí lhůty 6 týdnů od narození dítěte nebo v případě, že žádná taková lhůta není zákonem stanovena, ve lhůtě, která podle stanoviska příslušného orgánu bude matce umožňovat, aby se dostatečně zotavila po porodu dítěte.

2. Zvláštní požadavky vztahující se k blanketovému souhlasu k osvojení:

V případě blanketového souhlasu k osvojení dítěte bez vztahu k určitým osvojitelům se ochranná lhůta 6 týdnů od narození dítěte vztahuje nejen na udělení souhlasu matkou, ale i na případy, kdy souhlas k osvojení dítěte dává otec dítěte,

kteřý je zákonným zástupcem dítěte. **Blanketový souhlas k osvojení dítěte bez vztahu k určitým osvojitelům může být platně udělen vždy nejdříve 6 týdnů po narození dítěte** (§68a zákona o rodině).

Pokud jde o souhlas k osvojení dítěte bez vztahu k určitým osvojitelům, specifikuje přímo zákon o rodině v § 68a požadavky na formu udělení tohoto souhlasu – blanketový souhlas k osvojení musí být udělen osobně přítomným rodičem, a to písemně před soudem nebo před příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí, kterým je obecní úřad obce s rozšířenou působností v místě, kde se rodič zdržuje (viz § 61 odst. 3 písm. e) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů – dále jen „zákon o SPO“). Speciální úprava je v § 68a zákona o rodině stanovena také pro možnost odvolání tohoto souhlasu, a to tak, že blanketový souhlas k osvojení dítěte je možné odvolat pouze do doby, než je dítě na základě rozhodnutí umístěno do péče budoucích osvojitelů.

3. Zvláštní požadavky kladené na adresný souhlas k osvojení:

Adresný souhlas k osvojení dítěte ve vztahu k určitým osvojitelům musí vedle podmínek uvedených výše v bodě 1. splňovat rovněž obecné náležitosti právního úkonu stanovené zákonem č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, což vyplývá z podpůrného použití občanského zákoníku na otázky neřešené speciálně zákonem o rodině (viz § 104 zákona o rodině). V souladu s § 37 občanského zákoníku tak adresný souhlas k osvojení musí být projevem vůle, který je učiněn **svobodně a vážně, určitě a srozumitelně**. Z požadavku na srozumitelnost a určitost souhlasu k osvojení vyplývá, že rodič by měl výslovně vyjádřit, že souhlasí s osvojením dítěte, nepostačuje vyjádření rodiče např. v tom smyslu, že nemá proti osvojení dítěte žádné námítky apod.

Judikatura dále dovozuje, že adresný souhlas k osvojení dítěte musí být učiněn **se zřetelem ke konkrétní osobě osvojitele**, musí se týkat **konkrétního stupně osvojení** (zrušitelné x nezrušitelné) a zákonný zástupce osvojovaného dítěte musí být **poučen o právních následcích osvojení** v souladu s § 70 zákona o rodině. Adresný souhlas zákonného zástupce **musí být dán před soudem osobně**. Tato podmínka je dovozována jednak z ustanovení § 70 zákona o rodině, podle kterého je soud povinen seznámit zákonného zástupce osvojence s výsledky svého šetření o tom, zda jsou splněny předpoklady pro osvojení dítěte, jednak z ustanovení § 182

odst. 2 občanského soudního řádu, který soudu ukládá, že v řízení o osvojení musí soud účastníky řízení vždy vyslechnout, a to pokud možno osobně.²

Adresný souhlas zákonného zástupce k osvojení dítěte ve vztahu k určitým osvojitelům nesmí obsahovat **žádné výhrady nebo podmínky** (jako neplatné bylo soudem shledáno např. udělení adresného souhlasu k osvojení s podmínkou, že dítě bude mít i po osvojení nadále příjmení rodiče).

Ačkoliv pro případ udělení adresného souhlasu k osvojení ve vztahu k určitým osvojitelům nestanoví zákon o rodině výslovně podmínku uplynutí 6 týdnů od narození dítěte, je nezbytné trvat na tom, aby tato lhůta byla zachována minimálně pro platnost udělení adresného souhlasu k osvojení matkou, a to s odkazem na výše citovaný čl. 5 odst. 4 Evropské úmluvy o osvojení dětí.

Souhlas k osvojení ve vztahu k určitým osvojitelům **může být zákonným zástupcem dítěte kdykoliv odvolán až do doby, než rozsudek o osvojení dítěte nabude právní moci**. Při odvolání adresného souhlasu k osvojení není možné dítě osvojit, neboť není splněna jedna ze základních hmotněprávních podmínek pro osvojení dítěte. Soud rozhodující o návrhu na osvojení dítěte je pak povinen k takové skutečnosti bez dalšího přihlídnout, aniž by zkoumal důvody, pro které zákonný zástupce svůj dřívější souhlas k osvojení dítěte odvolal (*viz opět rozsudek NS ČR sp.zn. 30 Cdo 415/2005*).

Druh souhlasu k osvojení	Forma souhlasu	Lhůta pro udělení souhlasu	Možnost odvolání souhlasu
Adresný souhlas podle § 67 ZR	Osobně před soudem	Matka – 6 týdnů po narození Otec – po narození	Kdykoliv do právní moci rozsudku o osvojení
Blanketový souhlas podle § 68a ZR	Osobně před soudem nebo před OSPOD	6 týdnů po narození (matka i otec)	Do umístění dítěte do péče budoucích osvojitelů

² K této otázce viz blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 30 Cdo 415/2005 ze dne 24. 11. 2005.

III. Jednání s rodičem ve věci osvojení dítěte

Dítě, které jeho rodiče nechtějí nebo nemohou vychovávat a mají v úmyslu udělit souhlas k osvojení dítěte, náleží mezi děti, na které se zaměřuje sociálně-právní ochrana dětí v souladu s § 6 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb. zákona o SPO, nebo rodiče dítěte nevykonávají nebo nehodlají vykonávat práva plynoucí z jejich rodičovské zodpovědnosti (právo na výchovu dítěte a péči o něj).

Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou povinny se zabývat situací takového dítěte a jeho rodičů, a to i v případě, kdy rodiče vyjadřují záměr udělit souhlas k osvojení dítěte ještě před jeho narozením. Na základě § 7 odst. 1 občanského zákoníku disponuje podmíněnou právní subjektivitou již dítě počaté a dosud nenarozené (nasciturus) a v souladu s Deklarací práv dítěte³ má dítě právo na zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením i po něm. **Vzhledem k tomu mají orgány sociálně-právní ochrany dětí povinnost jednat i v zájmu ochrany dosud nenarozeného dítěte** a předběžně se připravit na další postup a přijetí potřebných opatření po narození dítěte, jehož výchova nebude zajišťována rodiči a pro které je třeba zabezpečit náhradní péči.

Jakmile příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí na úrovni obecního úřadu obce s rozšířenou ziská informace o rodičích, kteří nejsou schopni nebo ochotni sami zajišťovat výchovu dítěte, musí s těmito rodiči bezodkladně projednat způsoby řešení výchovy dítěte. Pokud se o těchto rodičích nejprve dozví osoby nebo subjekty, na které se vztahuje oznamovací povinnost podle § 10 odst. 4 zákona o SPO, zejména osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany dětí nebo zdravotnická zařízení, musí tuto skutečnost bezodkladně oznámit místně příslušnému obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. V případě, že orgán sociálně-právní ochrany dětí bude ještě před narozením dítěte upozorněn na rodiče, u kterých zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že po narození dítěte nebudou řádně vykonávat svoji rodičovskou zodpovědnost k dítěti, bude se místní příslušnost obecního úřadu obce s rozšířenou působností řídit místem trvalého pobytu nastávající matky dítěte, neboť podle tohoto místa bude zpravidla určeno také místo trvalého pobytu dítěte v době jeho narození (§ 10 odst. 3 zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel). Obecní úřad obce s rozšířenou působností však může dítě

³ Deklarace práv dítěte přijatá Valným shromážděním OSN dne 20. 11. 1959

zařadit do své evidence a založit k němu spisovou dokumentaci až po jeho narození, neboť u dosud nenarozeného dítěte nemohou být splněny obsahové náležitosti, které jsou pro evidenci dětí a spisovou dokumentaci o dětech stanovené v Instrukci MPSV č.j. 21-12242/2000 ze dne 15. 3. 2000, kterou se stanoví rozsah evidence dětí a obsah spisové dokumentace o dětech vedené orgány sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „Instrukce MPSV“). Záznamy o jednání s rodiči dosud nenarozeného dítěte, upozornění pověřených osob, zdravotnických zařízení nebo jiných povinných subjektů podle § 10 odst. 4 zákona o SPO a další doklady týkající se postupu orgánu sociálně-právní ochrany dětí ve vztahu k dosud nenarozenému dítěti budou tvořit podklad pro zpracování budoucí spisové dokumentace o dítěti ve smyslu § 55 odst. 4 zákona o SPO a čl. 6 odst. 5 Instrukce MPSV.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí je povinen poskytnout **komplexní sociálně-právní poradenství** každému rodiči, který projevuje vůli přenechat svoje dítě do osvojení, jestliže v poskytnutí tohoto poradenství nebrání orgánu sociálně-právní ochrany dětí objektivní překážky (např. neznámé místo pobytu rodiče). **Prioritou je působení k tomu, aby dítě mohlo být pokud možno vychováváno svými vlastními rodiči.** V tomto směru je orgán sociálně-právní ochrany dětí povinen poskytnout rodiči co nejširší informace zejména o

- podmínkách zabezpečení rodičů s dětmi v oblasti sociálních dávek (dávky státní sociální podpory, dávky pomoci v hmotné nouzi, dávky nemocenského pojištění),
- podmínkách zdravotního, nemocenského a důchodového pojištění rodičů pečujících o děti,
- nárocích rodičů v oblasti pracovního práva a podle zákona o zaměstnanosti,
- možnostech a nabídce odborné poradenské pomoci pro nastávající rodiče a pro rodiče s dětmi,
- o nabídce sociálních služeb pro rodiče s dětmi v místě bydliště rodičů nebo v jeho okolí.

V případě, že se rodiče potýkají s nepříznivou bytovou situací, je nezbytné s rodiči zvláště projednat rovněž možnosti řešení tohoto problému (azylové domy pro rodiče s dětmi, podmínky pro podání žádosti o pronájem obecního bytu, ubytovny, možnosti bydlení u příbuzných nebo jiných osob blízkých apod.). S rodiči je třeba projednat rovněž možnost krátkodobého nebo přechodného umístění dítěte do náhradní péče

do doby, než se rodičům podaří uspořádat poměry tak, aby se mohli sami ujmout péče o dítě, v první řadě zejména možnosti dočasného svěřením dítěte do péče vhodných osob z okruhu příbuzných nebo jiných osob blízkých a při neschůdnosti této alternativy možnosti dočasného svěřením dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, ústavního zařízení nebo do pěstounské péče na přechodnou dobu.

Jedná-li orgán sociálně-právní ochrany dětí s matkou dítěte, u něhož nedošlo k určení otcovství, je nutné s matkou probrat **otázku určení otcovství** muže, který přichází v úvahu jako otec dítěte, a možnosti podílu tohoto muže na výchově dítěte. Pokud matka bez vážného důvodu odmítá přistoupit k určení otcovství k dítěti, musí orgán sociálně-právní ochrany dětí zvážit případné podání podnětu k soudu, aby soud ustanovil dítěti opatrovníka k podání návrhu na určení otcovství podle § 73 odst. 3 občanského soudního řádu, a to v zájmu ochrany práva dítěte znát oba své rodiče a na péči obou rodičů v souladu s čl. 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

Teprve poté, jestliže i po poskytnutí výše popsaného poradenství a pomoci rodičům nadále trvají překážky, které brání rodičům v zajištění péče o dítě a které jsou dlouhodobější či trvalé povahy, nebo jestliže rodiče setrvávají ve svém úmyslu dát dítě do osvojení, je třeba s rodiči projednat možnosti **náhradní rodinné péče** pro jejich dítě. Na prvním místě je nezbytné posoudit možnosti svěřením dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče podle § 45 zákona o rodině nebo do pěstounské péče podle § 45a a násl. zákona o rodině, především s ohledem na případné svěřením dítěte do péče příbuzných nebo jiných osob blízkých. Následně je možné zvažovat zajištění výchovy dítěte cestou osvojení jako trvalé formy náhradní péče. Za tím účelem je příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí povinen poskytnout rodiči **kvalifikované právní poradenství o podmínkách a následcích osvojení**. Rodiče je třeba poučit zejména o

- právních důsledcích osvojení podle § 63, § 71, § 72 zákona o rodině, tj. o tom, že osvojením zanikají vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a jeho rodiči a ostatními příbuznými a mezi osvojencem, osvojitelem a jeho příbuznými vzniká poměr jako mezi rodiči a dětmi a poměr příbuzenský; osvojené dítě získává příjmení osvojitele
- rozdílech mezi právními důsledky osvojení a právními důsledky svěřením dítěte do jiných forem náhradní péče (zejména zánik x zachování rodičovské

zodpovědnosti k dítěti)

- podmínce souhlasu zákonného zástupce k osvojení dítěte a v případě nezletilého rodiče rovněž o podmínce souhlasu tohoto rodiče k osvojení dítěte
- podmínkách pro udělení blanketového souhlasu k osvojení bez vztahu k určitým osvojitelům, včetně nutnosti dodržení lhůty 6 týdnů od narození dítěte, a o možnostech pro odvolání blanketového souhlasu
- následcích udělení souhlasu k osvojení bez vztahu k určitým osvojitelům, tj. o skutečnosti, že rodič není nadále účastníkem řízení o svěřením dítěte do péče budoucích osvojitelů a řízení o osvojení dítěte
- podmínkách pro udělení adresného souhlasu k osvojení dítěte ve vztahu k určitým osvojitelům, včetně požadavku na dodržení lhůty 6 týdnů od narození dítěte pro udělení tohoto souhlasu matkou dítěte, o nutnosti osobního udělení adresného souhlasu rodiče k osvojení před soudem a o možnosti odvolání tohoto souhlasu až do pravomocného skončení řízení o osvojení
- podmínkách, za kterých není třeba souhlasu rodiče k osvojení dítěte
- formách osvojení upravených zákonem o rodině – osvojení zrušitelné x osvojení nezrušitelné, společné osvojení manžely x individuální osvojení jednotlivcem, osvojení úplné x osvojení manželem rodiče bez vlivu na vztahy mezi osvojencem a tímto rodičem a jeho příbuznými
- nemožnosti osvojení dítěte mezi blízkými příbuznými (příbuzní v pokolení přímém, sourozenci),
- podmínce pobytu dítěte v předadopční péči budoucích osvojitelů podle § 69 zákona o rodině
- průběhu a pravidlech soudního řízení o osvojení dítěte podle § 70 zákona o rodině a § 181 až § 185 o.s.ř.

V souvislosti s případným osvojením dítěte je nutné s rodičem projednat také možnosti zajištění péče o dítě v době před rozhodnutím soudu o osvojení, respektive před svěřením dítěte do péče budoucích osvojitelů (dočasná péče v rámci rodiny dítěte, pěstounská péče na přechodnou dobu, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, ústavní zařízení). Je rovněž žádoucí, aby obecní úřad obce s rozšířenou působností informoval co nejdříve krajský úřad o jednání s rodičem, který zvažuje udělení adresného souhlasu k osvojení, a to i v případě, že kontakt s rodičem byl navázán ještě před narozením dítěte a před založením spisové dokumentace o dítěti.

Včasná informovanost krajského úřadu je důležitá z toho důvodu, aby krajský úřad mohl s předstihem připravit a stanovit kroky, které bude případně nutné realizovat po narození dítěte v souvislosti se zprostředkováním osvojení a výběrem vhodných osvojitelů.

IV. Zprostředkování osvojení dítěte s adresným souhlasem rodiče k osvojení

Je třeba respektovat, pokud se rodič po poskytnutí všestranného sociálně-právního poradenství ze strany orgánu sociálně-právní ochrany dětí rozhodne udělit souhlas k osvojení dítěte, avšak pouze ve formě adresného souhlasu k osvojení ve vztahu k určitým osvojitelům. Je zcela přípustným a legitimním požadavkem, jestliže rodiče chtějí znát totožnost osvojitelů svého dítěte a přesvědčit se, že jejich dítě bude vyrůstat v příznivém rodinném prostředí a že osvojení bude ku prospěchu dítěte (§ 65 odst. 2 zákona o rodině).

V případě, kdy rodič hodlá udělit adresný souhlas k osvojení ve vztahu k určitým osvojitelům, mohou nastat dvě situace:

1. V první situaci sám rodič zná konkrétní osobu či osoby, které podle jeho přesvědčení mohou být vhodnými osvojiteli pro jeho dítě, a ve vztahu k těmto osobám udělí adresný souhlas k osvojení. Může se jednat zejména o případy osvojení dítěte osobami z okruhu širší rodiny nebo jinými osobami blízkými rodiči nebo dítěti, ke kterým má rodič důvěru a souhlasí s tím, aby se právě tyto osoby staly osvojiteli a vychovateli jeho dítěte. Ze zákona o rodině, jeho výkladu a z ustálené soudní praxe sice vyplývá, že je nepřípustné osvojení mezi osobami v blízkém příbuzenském vztahu (zejména mezi příbuznými v pokolení přímém a mezi sourozenci), ale je možné vyslovit souhlas se vznikem osvojeneckého poměru např. mezi tetou a strýcem na straně jedné a neteří nebo synovcem na straně druhé apod.⁴

V těchto situacích, kdy rodiče udělí adresný souhlas k osvojení ve vztahu k určitým osvojitelům, kteří jsou jemu známými, blízkými a důvěryhodnými

⁴ Blíže viz např. stanovisko pléna Nejvyššího soudu sp.zn. Pls 5/67 ze dne 23. 6. 1967, stanovisko Nejvyššího soudu sp.zn. Cpj 228/81 ze dne 10. 5. 1981, rozsudek Nejvyššího soudu sp.zn. 30 Cdo 2787/2006 ze dne 7. 12. 2006, usnesení Nejvyššího soudu sp.zn. 30 Cdo 1591/2008 ze dne 19. 6. 2008 a další.

osobami, je zákonem vyloučeno zprostředkování osvojení orgány sociálně-právní ochrany dětí, jak výslovně stanoví § 20 odst. 3 písm. a) bod 1. zákona o SPO. To, zda jsou splněny všechny zákonné podmínky osvojení a zda osoby, jimž rodič udělil adresný souhlas k osvojení, skutečně mají potřebné předpoklady stát se vhodnými osvojiteli pro osvojované dítě (zejména z hlediska osobnostních dispozic, zdravotního stavu a motivace k osvojení), posoudí až soud v řízení o osvojení v souladu s § 70 zákona o rodině. Rodič dítěte může ještě před osvojením dítěte vyslovit rovněž souhlas s předáním dítěte do zatímní péče budoucích osvojitelů, a to i bez rozhodnutí soudu nebo orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Zájemci o osvojení, kteří takto převezmou do své péče dítě pouze na základě souhlasu rodiče, však mají podle § 10a odst. 2 zákona o SPO povinnost oznámit neprodleně tuto skutečnost místně příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který musí přezkoumat, zda jsou řádně zabezpečeny potřeby dítěte a zda není třeba učinit odpovídající opatření k ochraně dítěte (§ 16a zákona o SPO).

2. Oproti výše popsané situaci jsou opakem případy, ve kterých rodiče dítěte sice chtějí být obeznámeni s tím, které osoby se stanou osvojiteli jejich dítěte, a za tím účelem chtějí udělit výlučně adresný souhlas k osvojení ve vztahu k určitým osvojitelům, avšak sami ze svého okolí neznají žádné důvěryhodné osoby, které by pro osvojení jejich dítěte mohly být vhodnými osvojiteli. **V takových případech musí být v souladu s čl. 20 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte uplatněna odpovědnost státu za zabezpečení náhradní péče o dítě ve formě osvojení, neboť je zcela nepřipustné, aby stát rezignoval na svoji odpovědnost za ochranu nejlepšího zájmu dítěte a aby ponechal vyhledání náhradní osvojitelské rodiny pro dítě pouze na samotných rodičích nebo na jiných nepovolaných osobách či subjektech.** Roli státu zde nemohou suplovat ani fyzické či právnické osoby pověřené výkonem sociálně-právní ochrany dětí, jelikož podle § 19a odst. 2 zákona o SPO nesmí žádné jiné orgány, fyzické nebo právnické osoby než jsou orgány sociálně-právní ochrany dětí provádět zprostředkování osvojení spočívající ve výběru určité fyzické osoby vhodné stát se osvojitelem konkrétního dítěte a v zajištění osobního seznámení se dítěte s touto osobou. Pokud by jakákoliv osoba uvedený zákaz zprostředkování porušila, dopustila by se fyzická osoba přestupku a právnická osoba správního deliktu neoprávněného zprostředkování osvojení ve smyslu § 59 odst. 1 písm. c) a § 59f odst. 2 písm. b) zákona o SPO, za který může být fyzické či

právní osobě uložena pokuta až do výše 200 000 Kč.

Proto i v případech osvojení dítěte s adresným souhlasem rodiče ve vztahu ke konkrétním osvojitelům mohou zprostředkovat výběr vhodného osvojitele pro konkrétní dítě a osobní seznámení dítěte s vybraným osvojitelem výhradně příslušné orgány sociálně-právní ochrany dětí. Nestátní subjekty mohou na základě pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí podle § 48 zákona o SPO vykonávat další činnosti spadající do rámce zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče, které jsou uvedeny v ustanovení § 19a odst. 1 písm. a) až c) zákona č. 359/1999 Sb. (tj. vyhledávání dětí, vyhledávání osvojitelů a pěstounů a jejich odborná příprava k přijetí dítěte do rodiny). Pověřené osoby tudíž mohou zcela legálně vyhledávat děti, jejichž rodiče chtějí udělit souhlas k osvojení dítěte ve vztahu k určitým osvojitelům, a rovněž vhodné osvojitele pro tyto děti a předávat informace o dětech a o potenciálních osvojitelích orgánům sociálně-právní ochrany dětí. Stejně tak se pověřené osoby mohou podílet na zprostředkování osvojení tím, že dávají krajským úřadům a MPSV podněty ke zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče ve vztahu k dětem, které jsou již zařazeny v evidenci těchto úřadů, pokud pověřená osoba při své činnosti vyhledá žadatele, kteří by podle jeho názoru mohli být vhodnými osvojiteli pro dítě z evidence krajského úřadu nebo MPSV a kterým by rodič mohl udělit adresný souhlas k osvojení. Konečné posouzení a rozhodnutí o tom, zda tito žadatelé budou skutečně vybráni jako vhodní osvojitelé určitého dítěte, však samozřejmě zůstává na zmíněných orgánech sociálně-právní ochrany dětí.

Z výše uvedeného je třeba dovodit závěr, že orgány sociálně-právní ochrany dětí mají odpovědnost za zprostředkování osvojení nejen u dětí, které jsou tzv. „právně volné“, to znamená dětí, u kterých rodiče udělili tzv. blanketový souhlas k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům podle § 68a zákona o rodině nebo u kterých soud rozhodl, že není třeba souhlasu rodičů k osvojení z důvodu splnění zákonných podmínek nezájmu rodičů o dítě podle § 68 zákona o rodině. Za děti vhodné k osvojení ve smyslu § 19a odst. 1 písm. a) zákona o SPO je třeba považovat i jiné děti, u kterých je z okolností případu zřejmé, že je nutné pro tyto děti zabezpečit náhradní rodinnou péči, včetně dětí, jejichž rodiče teprve hodlají udělit souhlas k osvojení a chtějí tento souhlas udělit pouze ve formě adresného souhlasu. V ustanovení § 21 odst. 3 písm. a) bod 1. zákona č. 359/1999 Sb. je vyloučeno

provádění zprostředkování osvojení v situaci, že rodiče dali souhlas k osvojení dítěte předem ve vztahu k určitým osvojitelům. Jedná se o situace, kdy rodiče již adresný souhlas k osvojení svého dítěte určitými osvojiteli udělili a kdy již z povahy věci nelze osvojení dítěte zprostředkovávat, neboť jsou splněny zákonné podmínky pro osvojení dítěte těmito určitými osvojiteli. **Pokud však rodiče nemohou nebo nechtějí zajišťovat výchovu dítěte a sami předem neznají žádné vhodné osvojitele, vůči kterým by mohli udělit souhlas k osvojení, přičemž odmítají udělení souhlasu k osvojení bez vztahu k určitým osvojitelům, je třeba i v této situaci zprostředkovat dítěti osvojení prostřednictvím orgánů sociálně-právní ochrany dětí.**

K dítěti, jehož rodiče mají v úmyslu udělit adresný souhlas k osvojení, založí obecní úřad obce s rozšířenou působností spisovou dokumentaci pro účely zprostředkování osvojení podle § 21 odst. 4 zákona o SPO. Jako doklad o tom, že dítě splňuje podmínky pro osvojení ve smyslu § 21 odst. 4 písm. d) zákona o SPO, bude v tomto případě sloužit záznamu nebo protokol o jednání s rodiči dítěte, ze kterého musí jednoznačně vyplývat, že rodiče trvají na udělení adresného souhlasu k osvojení a naopak odmítají udělit souhlas k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům. Součástí záznamu nebo protokolu byl měl být rovněž souhlas rodičů s tím, aby žadatelé o osvojení vybraní v rámci zprostředkování osvojení byli v nezbytném rozsahu seznámeni s údaji o rodičích dítěte, zejména s údaji o jejich věku, rodinných poměrech, zdravotním stavu, stupni dosaženého vzdělání a zaměstnání. Po zkompletování spisové dokumentace o dítěti ji obecní úřad obce s rozšířenou působností neprodleně postoupí krajskému úřadu (§ 21 odst. 6 zákona o SPO). Jak bylo nicméně zdůrazněno výše v části III., je žádoucí, aby krajský úřad byl na situaci rodiče, který hodlá udělit adresný souhlas k osvojení dítěte, předběžně upozorněn pokud možno již před zkompletováním spisové dokumentace o dítěti a jejím postoupením na krajský úřad.

Krajský úřad po provedení odborného posouzení

- zařadí dítě do evidence dětí pro účely zprostředkování osvojení (§ 22 odst. 1 zákona o SPO)
- vytipuje z evidence žadatelů zájemce o osvojení, kteří mohou být vhodnými osvojiteli dítěte
- s vytipovanými žadateli o osvojení předběžně projedná otázku, zda by akceptovali

podmínku adresného souhlasu rodiče k osvojení a zda souhlasí s tím, aby v případě kladného doporučení poradního sboru seznámil krajský úřad rodiče dítěte s podstatnými údaji o vybraných žadatelích o osvojení, případně aby se uskutečnilo také osobní setkání rodičů dítěte s vybranými žadateli; krajský úřad předběžně seznámí vytipované žadatele rovněž s podstatnými údaji o dítěti a jeho rodičích; toto předběžné jednání krajského úřadu s vytipovanými žadateli o osvojení není nezbytné v situaci, kdy krajský má již z předchozího procesu zprostředkování osvojení poznatky o tom, že tito žadatelé vyjádřili připravenost a ochotu účastnit se zprostředkování osvojení s adresným souhlasem rodičů

- předloží podnět ke zprostředkování osvojení dítěte s adresným souhlasem rodičů k projednání poradnímu sboru pro zprostředkování náhradní rodinné péče
- na základě doporučení poradního sboru seznámí rodiče dítěte s podstatnými údaji o vybraných žadatelích o osvojení a požádá rodiče o vyjádření, zda budou připraveni udělit ve vztahu k těmto vybraným žadatelům adresný souhlas k osvojení
- v případě zájmu rodičů zprostředkuje rovněž osobní setkání rodičů s vybranými žadateli o osvojení
- na základě jednání s rodiči, případně též osobního setkání rodičů s vybranými žadateli o osvojení, zašle krajský úřad vybraným žadatelům o osvojení oznámení o tom, že byli vybráni jako vhodní osvojitelé dítěte a mají právo seznámit se s dítětem (§ 24 odst. 2, 3 zákona o SPO).

Podmínky případného osobního setkání rodičů s vybranými žadateli o osvojení je třeba domluvit vždy individuálně v závislosti na okolnostech konkrétního případu a v závislosti na postoji rodičů a zájemců o osvojení. Setkání se může uskutečnit za přítomnosti pracovníků krajského úřadu, ale jejich účast při setkání není nutná, zejména pokud si ji výslovně nepřejí rodiče nebo žadatelé o osvojení. Společně s pracovníky krajského úřadu anebo namísto nich mohou být setkání přítomni rovněž vybraní členové poradního sboru pro zprostředkování náhradní rodinné péče, je-li to vhodné. K osobnímu setkání rodičů s žadateli o osvojení může dojít na půdě krajského úřadu anebo i mimo něj, opět v závislosti na domluvě s účastníky této schůzky. Zprostředkování schůzky ze strany krajského úřadu může také proběhnout pouze formou předání vzájemných kontaktů s tím, že rodiče a žadatelé o osvojení se

již sami domluví na místě, čase a dalších podrobnostech společného setkání. Pokud k osobnímu setkání rodičů s žadatelem o osvojení skutečně dojde, je v každém případě třeba učinit o tomto setkání a jeho závěrech záznam do spisové dokumentace, ať už setkání proběhne na krajském úřadě za přítomnosti jeho pracovníků anebo k němu dojde mimo úřad bez účasti třetích osob.

Jestliže vybraní žadatelé o osvojení po seznámení s dítětem podají k místně příslušnému obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností žádost o svěřeni dítěte do péče budoucích osvojitelů, budou rodiče dítěte v tomto řízení vystupovat jako účastníci řízení a bude nezbytné, aby rodiče v rámci tohoto řízení vyslovili souhlas se svěřením dítěte do předadopční péče vybraných žadatelů o osvojení (viz § 69 odst. 2 zákona o rodině a § 64 odst. 1 zákona o SPO).

Je třeba zdůraznit, že výběr vhodných osvojitelů z evidence krajského úřadu provádí i v případě udělení adresného souhlasu k osvojení ve vztahu k určitým osvojitelům vždy krajský úřad s přihlédnutím k doporučení poradního sboru pro zprostředkování náhradní rodinné péče v souladu s § 24 odst. 1 zákona o SPO. Samotní rodiče výběr vhodných osvojitelů pro své dítě z evidence krajského úřadu nikdy neprovádějí, rodiče se pouze rozhodují o tom, zda ve vztahu k žadatelům o osvojení vybraným krajským úřadem udělí adresný souhlas k osvojení či nikoliv.

Specificky je třeba řešit situace, kdy příslušné orgány sociálně-právní ochrany dětí budou v kontaktu s rodičem již v době před narozením dítěte, přičemž rodič bude nejen deklarovat zájem o udělení adresného souhlasu k osvojení dítěte ve vztahu k určitým osvojitelům, ale projeví rovněž přání, aby dítě mohlo být svěřeno do péče budoucích osvojitelů co nejdříve po svém narození tak, aby dítě nemuselo být umístěno do náhradní péče zařízení pro péči o děti buď vůbec, anebo jen na minimální nutnou dobu. V popsanych situacích je možno postupovat v souladu s výše uvedenými kroky s tím, že

- obecní úřad obce s rozšířenou působností založí spisovou dokumentaci o dítěti ihned po obdrženi zprávy o narození dítěte a bezokladně ji postoupí dále na krajský úřad
- ve spisové dokumentaci o dítěti nemusí být před jejím postoupením krajskému úřadu uveden údaj o rodném čísle dítěte; součástí spisové dokumentace bude záznam nebo protokol o jednání s rodičem dítěte, které bylo k otázce osvojení

dítěte provedeno ještě před narozením dítěte

- krajský úřad je oprávněn vybrat z evidence žadatelů osoby vhodné stát se osvojiteli dítěte i bez předchozího projednání v poradním sboru pro zprostředkování náhradní rodinné péče, neboť ze zákona o SPO nevyplývá povinnost projednat v poradním sboru všechny případy zprostředkování a konečné rozhodnutí o výběru vhodného osvojitele nebo pěstouna pro konkrétní dítě provádí vždy krajský úřad (viz § 24 odst. 1, 2 zákona o SPO); může se jednat o žadatele, kteří byli krajským úřadem vytipováni již v době před narozením dítěte a s nimiž byla otázka osvojení dítěte s adresným souhlasem předběžně projednána; krajský úřad předá vybraným žadatelům o osvojení písemné oznámení podle § 24 odst. 2 zákona o SPO;
- pokud se ve chvíli, kdy je vybraným žadatelům předáno oznámení krajského úřadu podle § 24 odst. 2 zákona o SPO, nachází dítě po porodu ještě ve zdravotnickém zařízení nebo se nachází v péči rodičů, mohou vybraní žadatelé převzít dítě se souhlasem rodičů do své péče přímo ze zdravotnického zařízení nebo z péče rodičů; pro udělení souhlasu rodiče s předáním dítěte do zatímní péče vybraných žadatelů o osvojení není předepsána žádná specifická forma, projev vůle rodiče však musí být svobodný, určitý a prokazatelný bez ohledu na to, zda stvrzení projevu vůle bude provedeno ve formě dohody, záznamu či protokolu; sepsání projevu vůle rodiče (dohody, záznamu, protokolu) může být připraveno a zajištěno sociální pracovníci příslušného zdravotnického zařízení nebo za pomoci příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí; vybraní zájemci o osvojení se mohou následně v zájmu právní jistoty obrátit na soud rovněž s návrhem, aby jim dítě bylo svěřeno do zatímní péče předběžným opatřením soudu podle § 76 občanského soudního řádu (na základě předběžného opatření soudu budou zájemci o osvojení považováni za jiné fyzické osob odpovědné za výchovu dítěte, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy rozhodnutím příslušného orgánu ve smyslu § 6 odst. 2 zákona o SPO)
- pokud se ve chvíli, kdy je vybraným žadatelům předáno oznámení krajského úřadu podle § 24 odst. 2 zákona o SPO, nachází dítě v zařízení pro péči o děti na základě žádosti rodiče nebo na základě předběžného opatření soudu, mohou vybraní žadatelé podat žádost k obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností o svěřeni dítěte do péče budoucích osvojitelů rozhodnutím tohoto úřadu

v souladu s § 69 odst. 2 zákona o rodině a § 19 odst. 1 zákona o SPO.

Po převzetí dítěte do zatímní péče vybraných žadatelů o osvojení mohou rodiče dítěte udělit u soudu adresný souhlas k osvojení dítěte ve vztahu k těmto žadatelům, přičemž matka dítěte může tento souhlas udělit u soudu nejdříve po uplynutí 6 týdnů od narození dítěte. Rodiče dítěte však mohou po uplynutí 6 týdnů od narození dítěte udělit také blanketový souhlas k osvojení dítěte bez vztahu k určitým osvojitelům u soudu nebo u orgánu sociálně-právní ochrany dětí. V případě, že by rodiče po svěřením dítěte do zatímní péče vybraných žadatelů o osvojení nejevili dostatečný zájem o další řešení výchovy dítěte, ať už udělením adresného či blanketového souhlasu k osvojení anebo úpravou svých osobních a rodinných poměrů tak, aby se mohli sami ujmout péče o své dítě, měl by orgán sociálně-právní ochrany dětí podat za účelem dokončení procesu osvojení dítěte k soudu návrh na vydání rozhodnutí o tom, že není třeba souhlasu rodičů k osvojení z důvodu jejich nezájmu o dítě podle § 68 zákona o rodině a § 180a o.s.ř. Je v zájmu dítěte, aby situace dítěte byla z hlediska výchovného prostředí stabilizována a aby nebyl neúměrně dlouho prodlužován provizorní právní stav, kdy se dítě nachází pouze v zatímní péči budoucích osvojitelů.

Ve smyslu tohoto metodického doporučení krajské úřady vhodným způsobem ověří, kteří ze stávajících žadatelů o zprostředkování osvojení, kteří jsou zařazeni v evidenci krajského úřadu, jsou připraveni akceptovat zprostředkování osvojení s adresným souhlasem rodičů ve vztahu ke konkrétním osvojitelům, při němž rodiče dítěte znají totožnost osvojitelů a další podstatné údaje o nich anebo při němž případně dojde rovněž k osobnímu seznámení rodičů s osvojiteli. Toto ověření je žádoucí v zájmu výběru co nejvhodnějších žadatelů v případech zprostředkování osvojení s adresným souhlasem rodičů.

Do budoucna je pak nezbytné, aby otázka zprostředkování osvojení s adresným souhlasem rodičů a připravenost žadatelů účastnit se této formy zprostředkování osvojení byla s žadateli o osvojení projednávána již před jejich zařazením do evidence žadatelů o zprostředkování osvojení v rámci odborného posuzování podle § 27 zákona o SPO. Žadatelé, kteří vyjádří připravenost podílet se na zprostředkování osvojení i v případech, kdy osvojení bude vázáno na udělení

adresného souhlasu rodičů k osvojení, by měli dát předběžný souhlas k tomu, aby orgány sociálně-právní ochrany dětí sdělily v těchto případech rodičům údaje o žadatelích osvojení, a to v rozsahu nezbytném pro účely zprostředkování osvojení s adresným souhlasem rodičů. Základní informace o podmínkách a pravidlech pro udělení adresného souhlasu k osvojení ve vztahu k určitým osvojitelům musí být žadatelům o zprostředkování osvojení poskytovány také během příprav k přijetí dítěte do rodiny podle § 11 odst. 2 písm. a) zákona o SPO. Je nutné rovněž zaručit, aby žadatelé o osvojení mohli svůj souhlas se zprostředkováním osvojení s adresným souhlasem rodičů kdykoliv odvolat, a to v jakékoliv fázi procesu zprostředkování osvojení, tj. jak před rozhodnutím o zařazení žadatelů do evidence krajského úřadu, tak i po jejich zařazení do evidence nebo i poté, kdy již tito žadatelé byli krajským úřadem vytipováni jako vhodné osoby pro osvojení dítěte s adresným souhlasem rodičů.

V. Souhlas k osvojení de lege ferenda

Z hlediska připravované právní úpravy budou podmínky pro udělení souhlasu rodičů k osvojení upraveny v novém občanském zákoníku, jehož součástí bude rovněž komplexní úprava rodinného. Podle návrhu občanského zákoníku, který byl schválen usnesením vlády č. 510 ze dne 27. 4. 2009, se již do budoucna nebude rozlišovat mezi adresným a neadresným souhlasem k osvojení a pro všechny případy udělení souhlasu rodiče k osvojení dítěte budou platit stejné zákonné podmínky. Návrh § 756 odst. 1 občanského zákoníku výslovně říká, že není rozhodné, zda byl souhlas k osvojení dán s určením pro určitou osobu osvojitele, anebo bez takového určení. Souhlas k osvojení bude rodič vždy dávat formou osobního prohlášení vůči soudu a bude mu předcházet povinné poučení rodiče ze strany soudu o důsledcích prohlášení souhlasu a o podstatě osvojení (§ 752 nového občanského zákoníku). Nezletilý rodič bude oprávněn udělit souhlas k osvojení nejdříve po dosažení 16 let věku s tím, že bude moci dát souhlas k osvojení pouze s určením pro určitou osobu (§ 756 odst. 2) Adresný i neadresný souhlas k osvojení bude možné odvolat pouze po dobu 3 měsíců ode dne, kdy byl dán, a později jen v případě, že dítě ještě nebylo předáno do péče osvojitele před osvojením (§ 759

nového občanského zákoníku). Do péče osvojitele před osvojením (předadopční péče) bude moci být dítě svěřeno rozhodnutím soudu vždy až po uplynutí 3 měsíců od udělení souhlasu k osvojení (§ 769 občanského zákoníku), avšak již před uplynutím této doby bude možné předat dítě do péče budoucího osvojitele, pokud s tím rodiče budou souhlasit (§ 766 občanského zákoníku).

V Praze dne 25. ledna 2010

Mgr. Klára Vítková Rulíková v.r.
ředitelka odboru rodiny a dávkových systémů